

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد شاهرود

دانشکده ی علوم انسانی - گروه تاریخ

پایان نامه برای دریافت درجه ی کارشناسی ارشد « M . A »

گرایش : تاریخ ایران دوره ی اسلامی

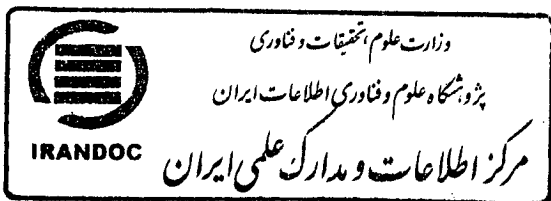
عنوان : کارنامه ی سیاسی علی سهیلی

استاد راهنما : دکتر محمد نبی سلیم

استاد مشاور : دکتر مهتری ادیسی

نگارش : هادی عابد طوسی

سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹

۱۵۸۰۳۱

۱۳۹۰/۲/۸

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد شاهرود

دانشکده علوم انسانی، گروه تاریخ

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد «M.S.c.»

گرایش: تاریخ ایران دوره اسلامی

عنوان:

کارنامه سیاسی علی سهیلی

نگارش:

هادی عابد طوسی

زمستان ۱۳۸۹

۱- دکتر محمد نبی سلیم

۲. دکتر مهتری ادیسی

۳. دکتر داوود داداشی نژاد

۴- دکتر محمد علی علیزاده

هیات داوران:

۱۳۹۰/۳/۸

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت رساله پایان نامه

اینجانب کریمی عابدی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته / دکتری حرفه ای ادکرای تخصصی در رشته که در تاریخ ۱۳۹۰/۰۴/۰۹ از پایان نامه خود تحت عنوان "....." با کسب نمره و درجه دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

۱) این پایان نامه ارسال حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و روبه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
۲) این پایان نامه رساله قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزشی عالی ارائه نشده است.

۳) چنانچه بعد از فراغت تکمیل مقصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴) چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با این جانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی
امضاء و تاریخ
کریمی عابدی

۱۳۹۰/۰۴/۰۹

سپاس گزاری

ای که با نامت جهان آغاز شد
دفتری کن نام تو زیور گزشت

دفتر ما هم به نامت باز شد
کار آن از چرخ ، بالاتر گرفت

خدای متعال را شاکرم که توفیق کسب دانش و ارتقاء سطح علمی را به بنده ی ناچیز خود عطا فرمود.

تقدیر و سپاس وافر خود را به همه ی اساتید بزرگوارم بویژه جناب آقای دکتر سلیم ، استاد راهنما ، سرکار خانم ادیسی ، استاد مشاور ، اساتید داور ، جناب آقای دکتر علیزاده و جناب آقای دکتر داداشی نژاد و کلیه ی عزیزانی که معین و دسگیرم بوده اند تقدیم می نمایم و از خداوند منان سلامت و سر بلندیشان را آرزومندم.

تقدیم به :

پدر و مادر عزیزم که الفبای زندگی را به من آموختند ؛ به همسفر زندگی ام که با صبر و
متانت مشوقم و در سعی و تلاشم همراهم بود و به پسرم که گرمابخش زندگی ماست.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	چکیده
الف	مقدمه :
ب	بیان مسئله
ث	هدف تحقیق
ج	پرسش ها و فرضیه ها
ح	پیشینه ی تحقیق
خ	روش کار
د	مشکلات پژوهش
ذ	سازماندهی تحقیق
ر	منابع و مأخذ

فصل اول :

۱ کارنامه ی سیاسی علی سهیلی

۲ بیوگرافی سهیلی از تولد تا اولین سمت بزرگ سیاسی (۱۳۲۰-۱۳۷۵)

فصل دوم:

- ۱۱ سهیلی وزیر خارجه ی کابینه ی محمد علی فروغی (ذکاء الملک)
- ۱۴ ۲-۱ اخراج سمت وزارت خارجه
- ۱۵ ۲-۲ اعلان ترک مخاصمه و آغاز مذاکرات با متفقین
- ۲۳ ۲-۳ اخراج اتباع متحدین از ایران
- ۲۷ ۲-۴ اشغال پایتخت و نقش سهیلی در به قدرت رسیدن محمد رضا شاه
- ۳۲ ۲-۵ عقد پیمان سه جانبه

فصل سوم:

- ۴۰ سهیلی در لباس صدارت
- ۴۱ ۳-۱ سهیلی در آستانه دور اول صدارت
- ۴۷ ۳-۲ سیاست خارجی دور اول نخست وزیری سهیلی

فصل چهارم

- ۵۲ سیاست داخلی دور اول نخست وزیری
- ۵۳ ۴-۱ مقابله با کمبود مواد غذایی
- ۶۳ ۴-۲ ایجاد امنیت

صفحه	عنوان
۶۷	۳-۴ انتشار اسکناس و پیامدهای آن
۶۸	۴-۴ سهیلی و مداخلات انگلیسی ها در امور داخلی ایران
۷۱	۴-۵ سیاست دولت در عرصه ی مطبوعات
۷۳	۴-۶ محاکمه ی عمال شهربانی رضاشاهی
۷۴	۷-۴ بررسی عوامل سقوط سهیلی:
۷۴	۱-۷-۴ ناتوانی سهیلی در حل مشکلات
۷۴	۲-۷-۴ فعالیت رقیبان و اختلاف در کابینه
۷۵	۳-۷-۴ شخصیت سهیلی
۷۶	۴-۷-۴ مجلس
۷۷	فصل پنجم
۸۱	بررسی اوضاع کشور از استعفای سهیلی تا دور دوم صدارت
۸۲	۱-۵ رأی اعتماد مجلس به قوام
۸۴	۲-۵ حضور متفقین و اوضاع آشفته ی داخلی
۸۸	۳-۵ قوام و مجلس
۹۰	۴-۵ قوام و دربار

- ۵-۵ واقعه ی بلوای نان و سقوط دولت قوام
۹۱
- ۵-۶ تفاوت ها و تشابهات صدارت سهیلی-وقوام
۹۵

فصل ششم

- دور دوم نخست وزیری سهیلی
۹۸
- ۶-۱ سهیلی بار دیگر در لباس صدارت
۹۹
- ۶-۲ سیاست خارجی دور دوم نخست وزیری
۱۰۳
- ۶-۲-۱ سیاست برقراری ارتباط بیشتر با امریکا (نیروی سوم)
۱۰۳
- ۶-۲-۲ اعلان جنگ به آلمان و پیوستن به اعلامیه ملل متحد
۱۱۰
- ۶-۲-۳ برگزاری کنفرانس تهران
۱۱۵
- ۶-۲-۴ بررسی دیدگاه های مختلف در مورد کنفرانس تهران
۱۲۳

فصل هفتم

- اوضاع داخلی دور دوم نخست وزیری سهیلی
۱۲۷
- ۷-۱ تأمین ما یحتاج عمومی
۱۲۸
- ۷-۲ برقراری امنیت
۱۳۵
- ۷-۳ اعتصاب مهندسين . ستادان دانشگاه و حقوقدانان
۱۳۸

صفحه	عنوان
۱۳۹	۷-۴ ییوند دولت و مذهب
۱۴۰	۷-۵ ترمیم کابینه
۱۴۱	۷-۶ سهیلی و دربار
۱۴۳	۷-۷ سهیلی و مجلس
۱۴۴	۸-۸ مطبوعات
۱۴۶	۷-۹ دست‌گیری رجال ایرانی
۱۵۱	۷-۱۰ انتخابات مجلس چهاردهم

فصل هشتم

۱۵۷	کارنامه ی سهیلی بعد از صدارت تا پایان عمر
۱۵۸	۸-۱ محاکمه ی سهیلی
۱۶۳	۸-۲ بازگشت سهیلی به سیاست
۱۶۵	۸-۳ سهیلی بار دیگر در لباس سفارت
۱۷۰	۸-۴ احوالات شخصی سهیلی

فصل نهم :

نتیجه گیری

گناه شمار وقایع مهم تاریخ ایران در طول سال های ۱۲۷۵ تا ۱۳۳۷ هـ ش: ۱۷۸

عنوان

صفحه

۱۸۱

گاه شمار تولد تا مرگ سهیلی

۱۸۳

پیوست ها

۱۸۴-۲۰۶

ب ۱-۲۳

۲۰۷

منابع و مأخذ

مقدمه :

بیان مسئله

هدف تحقیق

پرسش ها و فرضیه ها

پیشینه ی تحقیق

روش کار

مشکلات پژوهش

سازماندهی تحقیق

منابع و مآخذ

بیان مسئله :

فروپاشی سلسله ی قاجار و شکل گیری حکومت پهلوی در ایران از جهاتی دارای اهمیت ، و در خور توجه است، با تشکیل حکومت پهلوی ، ایران جهش خود را برای خروج از مرحله ی سنتی به دوره ی نوین آغاز نمود. نوگرایی که تا حدی مقدمات آن در عصر قاجار در آشنایی ایرانیان با اروپائیان شکل گرفته بود، با اقدامات و اصلاحات شخصیت های مثل : فروغی ، داور و ... در عصر پهلوی بست و گسترش فراوان یافت.

اما وقوع جنگ جهانی دوم و اشغال ایران توسط بیگانگان تا حد زیادی روند رو به رشد این نوگرایی را کند نمود. علی سهیلی از جمله رجالی بود که در این برهه از زمان نقش خود را در تاریخ معاصر ایران ایفا نمود.

علی سهیلی فرزند میرزا غلامعلی تبریزی در سال ۱۲۷۵ هـ ش در تبریز متولد شد. وی از رده های پایین اداری کار خود را آغاز نمود و به وزارت ، سفارت و صدارت دست یافت. عمر بسیاری از سمت های سهیلی کوتاه بود. اولین سمت بزرگ وی وزارت خارجه ی کابینه ی آخر محمدعلی فروغی بود. وی در این سمت موفق عمل نمود و بعد از استعفای فروغی با اکثریت آرای مجلس به نخست وزیری رسید. اما عمر صدارت وی بسیار کوتاه بود. سهیلی در این دوره به علت در اشغال بودن ایران توسط متفقین در سیاست داخلی و خارجی خود موفقیت چندانی بدست نیاورد. بعد از سهیلی احمد قوام جانشین وی شد اما به علت قدرت طلبی ها و خود سری های قوام کابینه ی وی چندان دوام نیاورد و سهیلی برای بار دوم به ریاست دولت برگزیده شد. سهیلی بعد از صدارت سمت ها و مسولیت هایی را تجربه نمود. وی سعی داشت دوباره به این سمت بازگردد اما بالاترین رده ی سیاسی وی بعد از استعفا از صدارت ، وزارت خارجه ی کابینه ی قوام در سال ۱۳۳۱ بود که

چند روزی بیش نبود. آخرین سمت سیاسی سهیلی سفارت ایران در انگلستان بود. وی در سال ۱۳۳۷
در لندن درگذشت.

هدف تحقیق

تاریخ کشور ما شخصیت ها ، رجال و سیاست مداران بسیاری را به خود دیده است. هر یک از این شخصیت ها بسته به کارنامه ای که از خود به جای گذاشته اند در افکار عمومی جامعه به صورت مثبت و یا منفی به ثبت رسیده اند. به سبب علاقه ی پژوهنده به موضوعات تاریخ معاصر ایران و هم چنین به علت این که علی سهیلی از جمله رجال و سیاست مدارانی است که فعالیت های وی کمتر مورد توجه بوده است زندگی نامه و کارنامه ی سیاسی سهیلی به عنوان موضوع پژوهش انتخاب شده است. این پژوهش سعی دارد ابعاد مختلف شخصیتی و فعالیت های سیاسی و اداری سهیلی را مورد بررسی و کاوش قرار دهد تا وی را به جامعه ی امروز و فردا بیشتر معرفی نماید.

پرسش ها

در بررسی کارنامه سیاسی سهیلی سئوالاتی به شرح زیر به ذهن خطور می نمود:

- آیا سهیلی در سمت های بزرگی چون وزارت خارجه ی کابینه ی محمدعلی فروغی و در

دوره ی صدارت خویش کارنامه ی موفقیتی از خود به جای گذاشته است ؟

- نقش شرایط زمانی در موفقیت یا عدم موفقیت سهیلی در زمان صدارت چه بود؟

- چرا سهیلی با وجود این که در دور اول نخست وزیری موفقیت چندانی به دست نیاورد برای بار

دوم به نخست وزیری برگزیده شد؟

فرضیه ها :

- با توجه به تخصص سهیلی در امور خارجی و تجربه ی بالای وی در این زمینه این طور به نظر

می رسد که در مسایل خارجی موفقیت بیشتری نسبت به امور داخلی کشور کسب کرده باشد.

- ظاهراً شرایط زمانی از جمله مصادف شدن سمت های بزرگ سهیلی با وقوع جنگ جهانی دوم در

کارنامه ی سیاسی سهیلی ، بویژه در ناکامی های وی نقش اساسی ایفا نموده است.

- احتمالاً شرایط جامعه ی سیاسی ایران آن عصر تحمل فرد قاطع و خود رأیی مثل قوام السلطنه را

نداشته است و خواستار بدست گیری زمام صدارت توسط فرد مصلحت اندیشی چون سهیلی بوده

است.

پیشینه تحقیق :

تاکنون هیچ کتاب و حتی مقاله ای به صورت اخص در مورد سهیلی و فعالیت های وی به نگارش درنیامده است. در برخی منابع به صورت پراکنده و به شکل اجمال در مورد زندگی نامه یا کارنامه سیاسی سهیلی بحث شده است .

روش کار

روش کار این پژوهش نظری و کتابخانه ای بوده و بر اساس کنکاش ، سنجش و پالایش داده های کسب شده و تطبیق دیدگاه های محققان و گزینش بهترین نمونه های اطلاعاتی شکل یافته است.

مشکلات پژوهش

- تناقض آشکار در بعضی منابع در اظهار نظر در مورد سهیلی ، فعالیت ها و شخصیت وی.
- برخی از نویسندگان در مورد سال های احراز سمت های مختلف و حتی تولد سهیلی دچار تناقض هستند. این موضوع با توجه به گذشت قریب به ۵۰ سال از مرگ سهیلی کمی تعجب برانگیز است.
- پرداختن به مباحث تکراری در مورد سهیلی در منابع و عدم توجه کافی (حتی از طرف برخی منابعی که به شرح حال بزرگان تاریخ معاصر ایران پرداخته اند) به دوره ی قبل از وزارت خارجه ی سهیلی در کابینه ی محمد علی فروغی است.
- گستردگی سمت ها و مناسب متعددی که سهیلی در طول عمر خویش به آن ها دست یافته بود ، موجب پراکندگی موضوعی پژوهش می شد.
- عدم دسترسی کامل به اسناد غیر چاپی و نوشته های لاتین